

Патріярх Заходу

митр. прот. Михайло Димид,
д-р канонічного права,
директор Інституту церковного права
Український католицький університет (Львів)

Історія

Оскільки ми обговорюємо тут суть титулу Римського Архiereя «патріярх Заходу», і відмову папи від нього треба розпочати з короткої історії. Титул «патріярх Заходу» появився вперше в листі, якого написав 450 р. до папи св. Лева Великого (+461) римський імператор Сходу Феодосій II (408–450), і цей титул відповідав розподілові Римської імперії та організації Церкви в патріярхати, яку визнавали східні християни. Як пише ієромонах Деметрій Салахас, «титул патріярха інституціоналізувався з Юстиніаном I (527–565) у його «Новелях»; його надають церковним ієрархам більших престолів»¹. Римський єпископ Теодор I вперше сам уживає цей титул 642 р.² Канон 7 П'ято-Шостого Вселенського Трульського Собору в Константинополі 691–692 рр. говорить

¹ Demetrios Salachas. Patriarca // *Dizionario enciclopedico dell'Oriente Cristiano* / ред. Edward G. Farrugia. Roma 2000, с. 583.

² Comunicato del Pontificio Consiglio per l'Unità dei Cristiani circa la soppressione del titolo «Patriarca d'Occidente» ne *L'Annuario Pontificio*, 22.03.2006 // *La Santa Sede / Informazioni / Bollettino della Sala Stampa Santa Sede / Bollettino quotidiano del:* 22.03.2006 [http://212.77.1.245/news_services/bulletin/news/18125.php?index=18125&lang=ge] (сайт відвідано 23.03.06).

про «патріярха».³ Цей титул стосується канону 36 цього Собору, який визначає ті патріярші престоли, які творитимуть пентархію. Згадуються, за порядком, Старий Рим, Константинополь, Александрія, Антіохія та Єрусалим.⁴ Адміністративно пентархія дозволяє на сопричастя помісних Церков, серед яких Римська Церква та її патріярх посідають перше місце, але не юрисдикційну перевагу.⁵ Богослов Герман Йозеф Поттмаер пише про це так: «Як довго Церкви Сходу і Заходу залишалися поєднаними, східна концепція Церкви представляла головну перешкоду, яка не дозволяла реалізувати в універсальний спосіб претензію пап на першість юрисдикції як “вікаріїв Петра”».⁶ А богослов Йозеф Ратцінгер (згодом Римський Архієрей Венедикт XVI) пише: «На загал, трагічний аспект полягає у факті, що Рим не зумів розділити апостольський обов'язок і головну адміністративну ідею патрі-

³ Протоієрей Василь Герасимович Певцов пише на цю тему: «Вже в перші століття деякі з митрополитів перевищували інших своїм авторитетом та впливом у Церкві відповідно до значення їхніх міст. Такими були митрополити Риму, Александрії та Антіохії. При цьому ці міста були апостольськими катедрами, оскільки довго в них перебували та працювали Апостоли. Після заснування Константинополя, “нового Риму”, його єпископові, окрім даної влади митрополита, було ще дано на II Вселенському Соборі перевагу по старшинству після Римського єпископа. Опісля за тими першими митрополитами, або, як їх ще називали, екзархами, великих округів церковні закони утвердили вищу владу над митрополитами декількох округів. Тобто від V століття їм було надано почесну назву Патріярхів (Римські патріярхи називалися іменем Папи (отця), що була дана їм народним обрядом. До цих був приєднаний також єпископ Єрусалиму. Таким чином, стосовно свого управління Церква розділилася на 5 частин, чи патріярхатів, що до певної міри відповідало дієцзіям Римської імперії» (Василий Певцов. *Лекції по Церковному Праву*. С.-Петербургъ 1914, с. 26).

⁴ Канони 227 єпископів, зібраних на П'ято-Шостому Вселенському Трульському Соборі в Константинополі 691–692 [http://www.icl.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=149&Itemid=68] (сайт Інституту церковного права (Законодавство / Собори / Вселенські Собори) відвідано 15.09.06).

⁵ Див.: Herman J. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*. Paris 2001, с. 29.

⁶ Там само.

ярхату, отож він став застосовувати щодо Сходу право, яке в такій формі не могло, ані тим більше не мало бути прийнятим»⁷.

Римські кодекси папи Івана Павла II і питання патріярхату

ККПЗЦ присвячує Єпископові Риму цілу главу I: «Римський Архієрей» книги II: «Божий народ». Тут, у каноні 331, який «має догматичне значення»⁸, перелічено такі його титули: «Єпископ Римської Церкви», «глава Єпископської Колегії», «Намісник Христа», «Пастир на цій землі Вселенської Церкви».

Коли шукати поняття «патріярх», то його тут нема. Воно не пояснюється, ані не причисляється до якогось конкретного престолу. Це поняття можна знайти в цій же книзі II, у главі II: «Митрополити», у каноні 438. Його написано в неясний спосіб, і він має не позитивний, а заперечувальний характер:

Титул Патріярха і Первоієрарха, окрім почесної прерогативи, не передбачає в латинській Церкві жодної влади управління, якщо тільки щодо деяких осіб не впливає виразно інше з огляду на апостольський привілей чи в силу прийнятого звичаю⁹.

Інтерпретації цього канону бувають різні. Мене дивує, чому канон чітко не згадує Римського Престолу. Тут замовчується цей, на перший погляд, очевидний факт. Коли взяти до уваги, що в останньому столітті на кожному кроці, деколи аж до пересади (наприклад, в ультрамонтаністів¹⁰), ведеться мова про Римського Архієрея, то

⁷ J. Ratzinger. *Il nuovo popolo di Dio*. Brescia 1972, с. 144–146. Тут наведено за: Demetrios Salachas. *Il Diritto Canonico delle Chiese orientali nel primo millennio*. Roma — Bologna 1997, с. 86.

⁸ Luigi Chiappetta. *Il Codice di Diritto Canonico*, т. 1. Napoli 1988, с. 3.

⁹ Кодекс канонического права, обнародованный властью папы Иоанна Павла II [http://www.agnuz.info/library/books/canonlaw/] (сайт відвідано 15.03.06).

¹⁰ Див.: Le mouvement ultramontain // *Théo: L'encyclopédie catholique pour tous*. Paris 1992, с. 445.

тут явно існує якесь непорозуміння. Жан Веркмайстер пояснює, що цей канон стосується всіх, за винятком Риму¹¹. Луїджі Чіаппетта наводить приклад Венеції, яка не має над'єпископських прав, але не вказує на Рим, що ніби має такі права¹². Подібно чинить Естаніслао Оліварес Д'Анджело¹³. Монсенйор Піо Віто Пінто робить висновок, що цей канон відображає загальний принцип латинського законодавства щодо особи патріярха без особливих повноважень на рівні місцевої Церкви¹⁴.

У каноні 1 ККПЗЦ сказано: «Канони цього Кодексу стосуються тільки латинської Церкви»¹⁵. Цей канон Луїджі Чіаппетта інтерпретує в той спосіб, що дія канонів поширюється тільки на «латинську Церкву, тобто ту, яка прямо залежна від Римського Архиєрея як «патріярха Заходу»»¹⁶.

Західний патріярхат — це так звана «латинська Церква» (включно з нелатинськими культурними середовищами, як Японія, Китай, Африка і т. д.), територія якого — вся земля. Отож на запитання про кордони патріяршої території патріярха Заходу не могло б бути переконливої відповіді, бо цей патріярхат займає території інших, старіших від нього патріярхатів¹⁷. Ієромонах Жан Марі Роже (Тіяр) окреслює цей стан «зіткненням (télescopage)... функції патріярха Заходу з його обов'язком «примату у вселенській Церкві»»¹⁸. Той самий автор продовжує свою думку:

¹¹ Див.: Jean Werckmeister. *Petit dictionnaire de Droit Canonique*. Paris 1993, с. 154.

¹² Див.: L. Chiappetta. *Il Codice di Diritto Canonico*, с. 524

¹³ Див.: Estanislao Olivares D'Angelo. *Patriarca // Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*. Cinisello Balsamo 1993, с. 766.

¹⁴ Див.: Pio Vito Pinto. *Commento al Codice di Diritto Canonico*. Città del Vaticano 2001, с. 259.

¹⁵ Кодекс канонического права, обнародованный властью папы Иоанна Павла II.

¹⁶ L. Chiappetta. *Il Codice di Diritto Canonico*, с. 2.

¹⁷ Див.: Jean-Marie Tillard. *Chiesa di Chiesa: L'ecclesiologia di comunione*. Brescia 1989, с. 315.

¹⁸ Jean-Marie-Roger Tillard. *L'évêque de Rome*. Paris 1984, с. 225.

Проблема існує також усередині Церкви Заходу. Стає дедалі важче характеризувати її як латинську Церкву. Чи виявлення африканськими та азійськими Церквами власної ідентичности, у симбіозі зі своєю культурою, не спричинює радикальних змін кордонів Церкви Заходу? Чи не спостерігаємо повільного народження інших груп Церков, які є в повному сопричасті з Римським Престолом, але заявляють про свої питомі особливості супроти Церков латинської традиції?¹⁹

Заява такого самого змісту міститься в «Комунікаті Папської Ради для єдності християн щодо скасування титулу «патріярх Заходу» в *Annuario Pontificio* за 22.03.2006»²⁰.

Щодо інших територіяльних титулів Римського Архиєрея, які не записані в ККПЗЦ, то вони точно відповідають географії єхаристійних зібрань Римського престолу (єпископської катедри). Це «єпископ Риму», «митрополит Римської церковної провінції», «примас Італії»²¹.

Коли натомість заглянути до ККСЦ, то дуже чітко розрізняються два поняття, а саме: «Найвища влада Церкви», тобто «Римський Архиєрей», і «Колегія Єпископів» (вони в титулі III) та «Патріярші Церкви» з патріярхами (їм присвячено цілий IV титул від канону 55 до канону 150).

У каноні 43 ККСЦ буквально повторено канон 331 ККПЗЦ (як також цілий III титул є майже калькою канонів 331–341 ККПЗЦ, за винятком канону 48 ККСЦ, який переписано з канону 361 ККПЗЦ). Він теж перераховує такі титули, як: «Єпископ Римської Церкви», «глава Єпископської Колегії», «Намісник Христа», «Пастир на цій землі Вселенської Церкви». Титулу «патріярх Заходу» в збірці канонів для Східних Церков немає.

У ККСЦ титул «патріярх» має своє місце, але — завважте — не в контексті «Найвищої влади Церкви». Канон 55 ККСЦ повторює думку канону 438 ККПЗЦ про «почесну прерогативу»:

¹⁹ Там само, с. 225–226.

²⁰ Див. прим. 2.

²¹ Див.: L. Chiappetta. *Il Codice di Diritto Canonico*, с. 411.

Згідно з найдавнішою традицією Церкви, визаною вже першими Вселенськими Соборами, у Церкві існує патріярша інституція; тому Патріярхам східних Церков, з яких кожен очолює свою патріяршу Церкву, неначе батько і глава, треба виявляти особливу пошану²².

Канон 56 описує саме поняття «патріярх» такими словами:

Патріярх — це Єпископ, якому належить влада над всіма Єпископами, не виключаючи Митрополитів, і над усіма іншими вірними Церкви, яку він очолює, згідно з приписом права, затвердженого найвищою владою Церкви.

Зі зробленого тут порівняння висновує таке: для римського канонічного права «патріярх» не є всецерковним титулом еклезіологічного значення. Цей титул, якщо бути чесними, вказує лише на особливу митрополічу провінцію, життя якої регулюється «приписом права, затвердженого найвищою владою Церкви». Найвища влада Церкви — це не патріярх, ні не його синод, і хоч «патріярша інституція визнана вже першими Вселенськими Соборами», такий порядок речей існує лише для того, щоб їй «виявляти особливу пошану». Церковне життя йде не за трирівневою схемою: єпископ, патріярх, Римський Архиєрей, а за дворівневою: найвищої влади в Церкві і місцевої, що є в єпархії. Г. Поттмаєр пише на цю тему:

Треба надати особливого значення пропозиції, висловленій перед Собором [II Ватиканським] і після нього, а саме: відновити троїсту форму, чи тричленну структури Церкви, яку частково було збережено в Східній Церкві. Без неї важко буде дійти до рівноваги між несучими елементами структури Церкви. У ранній Церкві ця форма була найважливішим принципом структуризації: місцева Церква зі своїм єпископом, регіональна Церква зі своїм примасом, особливо патріярша Церква зі своїм примасом, вселенська Церква з папою. II Ватиканський Собор наголосив на ранзі та важливості

²² Текст канонів ККСЦ українською мовою тут і далі наведено за: Кодекс Канонів Східних Церков [http://www.icl.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=156&Itemid=67] (сайт Інституту церковного права відвідано 15.09.06).

регіональних угруповань Церков, особливо ж патріярших Церков, і приписав їх утворення божественному промислові. Він теж дуже точно описує функцію тих сопричасних регіональних структур. Вони дозволяють злученим Церквам втішатися «своїм власним правопорядком, своїм власним літургійним звичаєм та богословською і духовною спадщиною», і вони об'єднують ці Церкви «тіснішим зв'язком любови в таїнственнім житті та у взаємному пошануванні прав і обов'язків» (Світло народів, 23).

Ці регіональні структури практично мали подвійну функцію в ранній Церкві. Вони дозволяли Церквам одного регіону плекати між собою конкретніші та насиченіші зв'язки і сопричастя, ніж це є можливим через вселенську Церкву; у спільній вірі та через патріяршу Церкву вони були поєднані з уселенською Церквою. Вони, між іншим, дозволяли цим Церквам набрати властивої їм форми, вкоріненої в культурне середовище, і зберігати й розвивати цю форму з іншими Церквами того самого регіону; вони консеквентно дозволяли на інкультурацію²³.

Далі Поттмаєр пише, що

на Заході був латинський патріярхат єпископа Риму. Лише тоді, коли — після схизми між Церквою Сходу і Церквою Заходу — патріярхат Заходу і римо-католицька Церква стали одним і тим самим, дворівнева, двочленна структура замінила трирівневу. Лише тоді Церква Заходу перестала бути сопричастям Церков і дійшло до однотипності й централізму²⁴.

Отож можна сказати, що ККСЦ широко описує титул «патріярх», але робить це лише в дусі канону 438 ККПЗЦ. Він вносить очевидні зовнішні відмінності для східних католиків, які не зможуть задовольнити православних у сопричасті з Римським Престолом. Усе залишається в рамках не троїстої, а двоїстої структури Церкви. Якщо титул «патріярх» має в якійсь Церкві саме таке значення, то він, очевидно, непотрібний, тільки перешкоджає ясності структури, і його треба позбутися.

²³ Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 172.

²⁴ Там само, с. 173.

Навряд чи хоч якийсь серйозний богослов піддасть такий стан справ сумніву. Тому (ще 1998 р.) Поттмаер пише:

Вже під час Собору Йозеф Ратцінгер був одним із перших, хто просив, «щоб було створено патріярші простори», в яких зможе розвинутися «свідомість горизонтальних обопільних зв'язків»²⁵... Через деякий час після Собору Ратцінгер окреслив «завданням майбутнього ще чіткіше розрізняти між властивою функцією наслідника Петра і патріяршою функцією; у разі потреби творити нові патріярхати і відокремлювати їх від латинської Церкви».²⁶... Бо «унітарне церковне право, унітарна літургія, унітарне надання центром — Римом — єпископських престолів — усе це речі, які не конче належать приматові як такому; вони є наслідком зосередження двох функцій»²⁷.

Поттмаер радить як розв'язку «розірвати зв'язок між Петровою функцією і патріяршою функцією єпископа Риму»²⁸. Бо властиво, як зазначає Тіяр, «ситуація на грані конфлікту між його авторитетом першоієрарха всіх Церков і функцією патріярха Заходу, яка спонукувала ставитися до єпископів інших патріярхатів так, як на це дозволяв на Заході його титул патріярха, створила трудність».²⁹ Між іншим, як пригадує нам ієрей Ігор Пецюх, богослов Володимир Соловійов (1853–1900) уже в XIX ст. в одному зі своїх листів до Джяковарського єпископа Йосифа Юрая (Штроссмаера) (1815–1905)

робить дуже важливе розрізнення... поміж владою Папи як наступника св. Петра і його адміністративною владою як патріярха

²⁵ J. Ratzinger. *Konkrete Formen bischöflicher Kollegialität* // J. Chr. Hampe (ред.). *Ende der Gegenreformation? Das Konzil: Dokumente und Deutung*. Stuttgart 1964, с. 159, 169. Наведено за: Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 173.

²⁶ J. Ratzinger. *Das neue Volk Gottes*. Düsseldorf 1969, с. 142. Наведено за: Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 173.

²⁷ J. Ratzinger. *Primat* // *Lexikon für Theologie und Kirche*, 2-ге вид., т. 8. Freiburg 1963, с. 763. Наведено за: Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 174.

²⁸ Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 173.

²⁹ J.-M. Tillard. *Chiesa di Chiesa: L'ecclesiologia di comunione*, с. 317.

Заходу, що дозволяє Східній Церкві втішатися необхідною автономією, без якої, говорячи по-людськи, поєднання було б неможливе. Характерна для латинників централізація церковної влади не може бути накинена візантійським християнам³⁰.

Наслідки зречення титулу «Римський патріярх»

На основі великої колегіальної еклезіологічної традиції вселенської Церкви, яку не заперечили ані Перший, ані Другий всецерковні Ватиканські Собори³¹, про що свідчать цитовані мною світлі богослови, вважаю, що наслідки зречення титулу «Римський патріярх» самим єпископом Риму Венедиктом XVI, якщо на це Божа воля, можуть бути такі:

1. Буде відділено компетенції примату від компетенцій патріярхату, що відкриє дорогу не для «заміни папського централізму колегіальним централізмом, а для того, щоб по лінії еклезіології і практики сопричастя ранньої Церкви накласти печать колегіальності на законодавство вселенської Церкви та управління нею, і, в міру можливостей, звузати їх на користь регіональних інстанцій»³².

2. Настане кінець пентархії та апостольських патріярхатів як сучасної провідної дійсності. Вони залишаться історичними пам'ятками, на основі яких треба активно розвивати Церкву. Оскільки вселенська Церква потребує нових центрів християнського гуртування регіональних Церков, поширення ролі історичної пентархії полягатиме в творенні нових патріярхатів як так званого Заходу, так і так званого Сходу.

³⁰ Ігор Пецюх. Місце греко-католицизму в розумінні В. С. Соловійовим Вселенської Церкви // Метров, № 2: *Володимир Соловійов: Росія і Вселенська Церква: Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження філософа*. Львів 2004, с. 69. Оригінальний текст Соловійова див.: *Собрание сочинений В. С. Соловьёва*: У 12 томах. Брюссель 1969, т. 11, с. 384.

³¹ Див.: J.-M.-R. Tillard. *L'évêque de Rome*, с. 29–30.

³² Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 130.

3. Так звана Західна, чи латинська, Церква буде розподілена на нові патріярхати, відповідно до нових культурних, географічних і політичних реалій світу. Терміни «Західна» чи «латинська» будуть означати плюралізм так само, як це розуміємо під словами «Східна» чи «візантійська».

4. Настане остаточний поворот до чіткого усвідомлення, яке існувало в I тисячолітті, що адміністративне керівництво, яке належало до кола обов'язків патріярха Заходу, не є роллю Папи Римського і йому від цього треба звільнитися, щоб бути лише знаменником єдності православно-католицької віри для всіх патріярших Церков.³³ Поттмаер, услід за Ратцінгером, каже, що єпископ «бере участь в управлінні вселенською Церквою через факт, що він керує католицькою Церквою у своїй місцевій Церкві і що він керує нею як католицькою Церквою»³⁴.

5. Радикальну інтерпретацію догмусецерковних I та II Ватиканських Соборів про Петрове служіння буде переписано згідно з традицією Семи Вселенських Соборів, «щоб відносини обопільності і взаємопроникності, які є складовими примату і колегіальності, були також узяті під увагу в конкретній розбудові найвищої влади навчати й керувати»³⁵. На цю тему Поттмаер пише: «Законодавство, яке стосується вселенської Церкви, так сильно торкається Божого права єпископів як членів Колегії єпископів, а також як відповідальних за свої Церкви, що ми схилилися б до думки, що воно походять від компетенції Колегії єпископів, а не тільки самого папи»³⁶.

6. Буде знято так звані «зовнішні ознаки» католицизму, а це допоможе Східним Церквам у сопричасті з Римом бути вповні

³³ Див.: J. Ratzinger. *Ergebnisse und Probleme der dritten Konzilsperiode*. Köln 1965, с. 80 і далі. Тут подано за: Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 128.

³⁴ Н. Pottmeyer. *Le rôle de la papauté au troisième millénaire*, с. 128.

³⁵ Там само, с. 63.

³⁶ Там само.

вільними у своїх богословських, канонічних, пасторальних діях, щоб на основі знаків часу Духа Святого віднайти свою оригінальну еклезіяльну ідентичність, яка розділена не внутрішніми, а зовнішніми елементами.

7. Сопричастя розумітиметься Церквами як єдність, яка виявляється радше через внутрішнє переживання і буття Церквою, ніж через зовнішні ієрархічно-канонічні ознаки. Це допоможе регіонально-патріяршим Церквам, які розділилися через ті ієрархічно-канонічні причини, знаходити поступово шляхи до відновлення внутрішньої єдності через біблійну й патристичну концепцію колегіальності, в якій є три складові: сотеріологічна, таїнственна та еклезіологічна³⁷.

8. Це все спричиниться до поживлення євангелізації у світі та міжцерковного діалогу нового ґатунку, для чого буде написано нові закони, згідно з відновленою еклезіологією, тобто на основі троїстої структури Церкви. Ці закони видаватимуть патріярхати, що сприйматиметься іншими помісними Церквами як похвальне і скріплює для власного домобудівництва³⁸.

9. Вкінці поняття «Найвища влади Церкви» буде переосмислено згідно з поглядом Римського Архiereя Григорія Великого, що, своєю чергою, відкриє надію на екуменічне Петрове служіння, а згодом і на скликання VIII Вселенського Собору³⁹.

А на завершення, услід за I та II Ватиканськими Соборами, Поттмаером⁴⁰ і Тіаром⁴¹, зацитую відомий текст Римського Архiereя св. Григорія Великого (540–604) до Александрійського патріярха св. Євлогія (†607):

Ваше Блаженство... до мене звертається, кажучи: «Як ви мені написали». Я вас прошу не вживати цих слів, говорячи про мене, бо я

³⁷ Див.: Там само, с. 124–125.

³⁸ Див.: Там само, с. 65.

³⁹ Див.: Там само, с. 67.

⁴⁰ Див.: Там само.

⁴¹ Див.: J.-M.-R Tillard. *L'évêque de Rome*, с. 234.

знаю, ким я є і ким ви є. За рангом ви є моїми братами, за звичаєм — моїми батьками. Я, отже, не наказав, а лише постарався вказати на це, що мені виглядало корисним. І все ж таки мені не здається, що Ваше Блаженство поклопоталося точно зберегти в пам'яті те, що я хотів у ній записати. Бо ж я сказав був, що ні ви мені, ні хто інший іншому не мав писати в такий спосіб. І ось — у заголовку вашого листа я відкриваю цей «надзвичайний» титул вселенського папи, від якого я відмовився. Я прошу Вашої дуже любої Святости вже більше відтепер цього не робити, бо тоді відібрали б вам це, що з перебільшенням приписали іншому. Це не через слова я хочу знайти свою велич, але через свої звичаї. І я не вважаю честю те, що — знаю це — нанесло б шкоду честі моїх братів. Моя честь — це честь вселенської Церкви. Моя честь — це тверда міцність моїх братів. Що справді мені приносить честь — це коли нікому не відмовляють честі, яка йому належить. Але якщо Ваша Святість мене називає вселенським папою, вона відмовляє сама собі в тому, у чому вона мені приписує вселенськість. Нехай цього не буде. Нехай пропадають слова, які збільшують суету і ранять милосердя!⁴²

⁴² Перекладено з: *Patrologia Latina* 77, 933.